

Uusittu satutyypiluettelo

The Types of the Folktale. A Classification and Bibliography. Antti Aarne's Verzeichnis der Märchentypen. Translated and Enlarged by STITH THOMPSON. Second Revision. FF Communications 184. Helsinki 1961. 588 s.

Syksyllä 1959 vieraili — tosin vain kahden päivän ajan — Indianan yliopiston professori Stith Thompson Helsingissä. Hänen tarkoituksenaan oli tutustua suomalaisiin satukokoelmiin ja etsiä uusia satu- ja kaskutyyppejä valmisteilla olevaa Aarneen satutyypiluettelon laajennettua laitosta varten. Stith Thompson oli julkaisut Aarneen luettelon huomattavasti laajennettuna jo v. 1928 (FFC 74), mutta pian tämän jälkeen ilmestyi lukuisia kansallisia satutyypiluetteloita, jotka toivat esiin suuren määrän ennen tuntematonta ainesta. Niinpä Lundin saduntutkimuskongressissa v. 1935 sovittiin, että Thompson ottaisi tehtäväkseen laatia uuden, entistä laajemman luettelon, joka alueellisesti peittäisi myös Euroopan eteläiset, kaakkoiset ja itäiset osat; aikaisemmassa luettelossa nämä alueet olivat hyvin heikosti edusteilla. Intian saduston, joka on erittäin tärkeä vertailevalle saduntutkimukselle, katsottiin tarvitsevan oman luettelonsa. Tällainen ilmestyi v. 1960 (S. Thompson ja W. E. Roberts, *Types of Indic Oral Tales*, FFC 180).

Teos on ollut siis valmisteilla yli kahdenkymmenen vuoden ajan. Tänä aikana Thompson on vierailut useiden maiden arkistoissa; teoksensa esipuheessa hän mainitsee 13 arkistoa 11 eri maasta.

Satutyypiluettelon toinen laitos pohjautuu täysin ensimmäiseen. Ensimmäisen laitoksen numerointi on — vähäisiä poikkeuksia lukuunottamatta — säilytetty sellaisenaan. Huomattavin muutos on, että varsinaisen tyyppiluettelon kuulumatomat tyypit, jotka vanhassa laitoksessa oli sijoitettu teoksen loppuun, on nyt siirretty oikeille, numerojärjestyksen mukaisille paikoilleen; merkiksi siitä, että ne eivät kuulu varsinaiseen luette-

loon, ne on varustettu yhdellä tai useammalla tähdellä ja painettu pienemmällä kirjasinlajilla. — Muutoksesta on käytännöllistä hyötyä. Eri tyypeistä sukulaistyyppineen ja tyyppiryhmistä saa paremman kokonaiskuvan, kun kaikki yhteenkuuluvat tyypit ovat peräkkäin. Nämä varsinaiseen luetteloön kuulumatomat tyypit ovat lähinnä paikallisia, siis sellaisia, joita on yleensä tavattu vain yhdestä maasta. Lukuisia ensimmäisen laitoksen täydennysluettelon tyypeistä on nyt siirretty varsinaiseen luetteloön, mutta epäilemättä niitä olisi voinut siirtää vielä enemmänkin; mainittakoon esimerkiksi vaikkapa satutyypin 935**, joka Thompsonin mukaan tunnetaan kuudesta maasta eri puolilta maailmaa.

»The Types of the Folktale» on kansainvälinen luettelo. Kansalliselta näkökannalta katsottuna teos on ymmärrettävästi epätäydellinen, mutta ei voi edellyttää, että kansainvälisen luettelon puitteissa julkaistaisiin eri maiden kansalliset luettelot. Jonkin maan sadustoa yksityiskohtaisesti tuntematta on tosin vaikea sanoa, kuinka täydellisesti se on luettelossa edusteilla, mutta tässä kohden näyttää olevan epäjohdonmukaisuutta. Vaikka Suomen osuus luettelossa onkin hyvin huomattava — näin jo senkin vuoksi, että Antti Aarne luettelon ensimmäisenä laatijana luonnollisesti käytti suomalaista satuaineistoa sen perustana — on silti paljon varsinkin kaskutyyppejä, jopa yhteispohjoismaisiakin tyypppejä, jäänyt siitä pois. Toisaalta taas esimerkiksi Qvigstad'n Lapin satutyypiluettelosta on otettu mukaan melkein kaikki sellaisetkin tyypit, joita tuskin tapaa mistään muualta ja joista Lapistakin tunnetaan vain yksi täysin paikallinen toisinto.

Tietenkin 588-sivuisesta teoksesta löytää monia seikkoja, jotka antavat aihetta huomautuksiin. Kun on kysymys laajaan kansainväliseen käyttöön joutuvasta käsikirjasta, olisi toivonut, että teoksen viimeistelyyn olisi kiinnitetty enemmän huomiota. Erityisesti toteaa epä johdonmukaisuutta alatyypin merkitsemisessä. Thompson käyttää oikeastaan kolmea eri merkitsemistapaa. Ensinnäkin pelkkä numero tarkoittaa koko satua alatyyppeineen (esim. 510), johon liittyy selostus tyyppin sisällöstä ja motiivianalyysi; tämän jälkeen mainitaan alatyypit, jotka sadusta on erotettavissa (510 A ja 510 B). Toinen merkitsemistapa on se, että koko satua tarkoittavaa yleisnumeroa ei ole lainkaan, ainoastaan kirjaimin merkityt sadun alatyypit (esim. 507 A, 507 B, 507 C). Kolmanneksi yleisnumero sisältää myös jo selvän alatyypin (esim. 470); tämän lisäksi tulevat sitten vielä muut kirjaimin merkityt alatyypit (470 A ja 470 B). Näistä kolmesta tavasta epäilemättä ensimmäinen on selvin, ja sitä onkin eniten käytetty.

Useissa tapauksissa Thompson on huomattavasti laajentanut sadun sisällön selostusta, mutta monen tyyppin kohdalla se vielä on liian suppea. Motiivianalyysi, jonka yhteydessä on viitteet Thompsonin teokseen *Motif-Index of Folkliterature*, on tehty vain joidenkin satujen osalta, lähinnä sellaisten, joista on olemassa erityistutkimuksia.

Teoksen lopussa on viiteluettelo, jossa on mainittu entisten tyyppiluetteloiden numerointiin tehdyt muutokset. Thompson sanoo esipuheessaan, että kaikki muutokset on aina viety tähän luetteloon. Lukuisia puutteita voidaan silti todeta, esimerkiksi Andrejev 315*B:318, Liungman GS 367:318, Arne 821C** : 1186.

Joskus on sama tyyppi tullut kahdesti luetteloon eri numerolla varustettuna, esim. 1562* ja 1567*. Tällaiset tapaukset voivat johtua siitä, että Thompson ei ole tarkoin tuntenut kyseisten satujen sisältöä, ainoastaan niiden lyhyen referaatin.

Joskus Thompson on erottanut eri tyypeiksi sadut, jotka kuitenkin aivan ilmeisesti kuuluvat yhteen, esim. 1548* ja 654 A*. Päinvastaisiakin tapauksia on: samaan numeroon on yhdistetty toisilleen kovin kaukaisia tyyppejä, esim. 1440, jonka yhteyteen on otettu virolaisen satutyypiluettelon 1191*.

Kunkin tyyppin lopussa luotellaan ne kansat, joilta satu on tavattu, ja mainitaan toisintojen lukumäärät. Kuten Thompson esipuheessaan huomauttaa, nämä luvut eivät suinkaan ole lopullisia, sillä arkistojen kokoelmat kasvavat jatkuvasti; ne kuvastavat ainoastaan senhetkistä tilannetta ja voivat ehkä antaa viitteitä eri tyyppien levinneisyydestä ja yleisyydestä. Niiden antama kuva saattaa kuitenkin monesti olla aika tavalla harhauttava; toisintoja voi olla jopa useita kymmeniä enemmän kuin Thompson ilmoittaa. Näin on asian laita ainakin suomalaisen aineiston osalta. Luvuissa esiintyy myös suoranaisia virheitä. Esim. sadun 313 A-, B- ja C-tyyppien suomalaisten toisintojen määräksi ilmoitetaan 101, 3 ja 3. Arneen luettelossa vastaavat luvut ovat kuitenkin 31, 35 ja 41.

Arne ei varmaan osannut arvatakaan, kuinka moninkertaiseksi hänen tyyppiluettelonsa saattaa laajeta; niin vähän hän jätti vapaita numeroita vastaisen varalle. Nyt ilmestynyt uusi laitos, jota on jo ehditty välttämättömänä apuneuvona kauan kaivata, ei kuitenkaan sekään täysin pysty täyttämään kansainvälisen tyyppiluettelon tarvetta. Tosin luettelo lienee jo melko täydellinen varsinaisten ihmesatujen osalta, mutta kaskut, pilasadut ja yleensä kaikki ryhmät numerosta 1200 eteenpäin jäävät vielä liian vähälle huomiolle; useiden maiden edustus on miltei olematon. Tämä ei tietenkään ole Thompsonin syytä, vaan sen on aiheuttanut se, että kaskuja on kaikkialla pidetty vähäarvoisina ja päähuomio on kiinnitetty ihmesatuihin. Täten Thompsonin käytettävänä ollut kaskumateriaali on

ollut eri maiden osalta hyvin eritasoista.

Mainitsemani puutteellisuudet ja virheet ovat kokonaisuuden kannalta siltinkin melko vähäarvoisia. Kansainvälisen

luettelon laatiminen ei suinkaan ole mikään helppo tehtävä; Thompson on suoriutunut siitä kaiken kiitoksen ja tunnustuksen ansaitsevalla tavalla.

PIRKKO-LIISA RAUSMAA